

quod consequitur ex ipso fine incarnationis (cf. Praenot. n. VI.).

SS. Patres hanc *naturalis* mediatoris rationem tamquam fundamentum mediationis moralis dissertissime et magno consensu declarant. « Oportuerat mediatorem Dei et hominum per suam ad utrosque domesticitatem (1) in amicitiam et concordiam utrosque reducere, » ait Irenaeus l. III. c. 18. n. 7. al. c. 20. Ita et Athanasius de Incarn. n. 22. T. I. p. 888. Christus, inquit, « unum cum Patre secundum spiritum (dicinitatem), nobiscum vero secundum carnem, atque ita mediator erat inter Deum et homines. » Nyssenus contr. Eanom. l. I. T. II. p. 45. docet, non secundum naturam tantum divinam Christum esse mediatorem; sed uniendo sibi humanam naturam factum esse hominem, et hunc hominem qui manet Deus, factum esse mediatorem inter Deum et homines, quoniam in illa singulari natura physice unita Verbo natura humana universa virtualiter et ut in archetypo fuit Deo coniuncta. « Et per assumptas a nobis primitias tota virtualiter temperata est massa... propterea Dominus semel fit mediator Dei et hominum, copulans hominem per semetipsum deitati. » Augustinus multis in locis hanc rem declarat. « Mediator Dei et hominum, quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Non mediator homo praeter deitatem, non mediator Deus praeter humanitatem. Ecce mediator: divinitas sine humanitate non est mediatrice, humanitas sine divinitate non est mediatrice; sed inter divinitatem solam et humanitatem solam mediatrice est humana divinitas et divina humanitas Christi » i. e. mediator Christus Deus-homo (Aug. serm. 47. num. 20. in Ex. XXXIV.) (2). Vide PP. apud Petav. l. XII. c. 1. et 2.

(1) Ita vetus interpres reddit verba graeca $\delta\iota\alpha\ \tau\eta\varsigma\ \iota\delta\iota\alpha\varsigma\ \pi\rho\sigma\ \epsilon\kappa\alpha\tau\epsilon\text{-}\rho\omega\varsigma\ \sigma\iota\kappa\eta\sigma\iota\tau\eta\tau\omega\varsigma$.

(2) Considerat Augustinus in Christo quatenus homo est, adhuc aliam inferiorem rationem mediationis ontologicae inter Deum et homines ex eo, quod simul erat comprehensor permanentem, et viator transeuntem, hocque ipso fuit nobis exemplar cui assimilamur. Unde negat, hac ratione ss. angelos ontologie esse mediatores inter Deum et nos, quia nobis non assimilantur. « Mediatorem inter nos et Deum et mortalitatem habere oportuit transeuntem et beatitudinem permanentem, ut per id quod transit, congrueret morituris, et ad id quod permanet,

Difficultas est aliqua in hac doctrina rite concipienda. Sunt enim ad hanc naturalem et ontologiam mediationem necessarii tres termini distincti, ita tamen ut medius habeat aliquid substantiale commune cum utroque extremo. Iam vero Christus, si est mediator inter Deum et homines, erit mediator inter seipsum et homines, cum sit ipse Deus; non videtur autem posse concipi mediator inter se ipsum et unum alium terminum, « mediator enim unius non est. »

Solutio et explicatio difficultatis petenda est ex principiis de una persona, cuius est duplex natura et duplex operatio secundum duas diversas suas naturas. Mediator est hic homo *Christus* seu haec divina hypostasis, quatenus formaliter est homo. Iam hic homo a Deo Patre et Spiritu Sancto hypostasi et natura humana, a se ipso sub formali ratione divinitatis spectato non quidem hypostasi, natura tamen humana distinguitur et differt; a ceteris vero hominibus distinguitur ac differt hypostasi et numerice etiam humana sua natura. Idem vero ipse unum est cum Deo per unam numero naturam divinam, quae est huius hominis; et unum est cum hominibus per unam specificam naturam humanam. Sunt itaque revera tres termini distincti ita, ut medius, quo constituitur formalis ratio mediatoris, coniungatur cum extremis, atque inter eos sit veluti vinculum coniungens. Nam haec natura humana singularis, quae est principium quo mediationis naturalis, cum Deo coniungitur unione hypostatica et cum hominibus unitate specifica, atque ita in illa ut in primitiis et virtualiter, ut loquitur Nyssenus, humanitas universa coniungitur Deo. Hinc pro munere *mediationis moralis* fundato in *mediatione ontologica naturali*, hic homo suis per naturam humanam elicitis actibus amoris, adorationis, obedientiae, virtutum omnium, meritis et satisfactione mediator est inter Deum ac proinde etiam inter seipsum secundum naturam et excellentiam divinam spectatum, ac inter homines redimendos, fratres suos et membra

transferret ex mortuis. Boni igitur angeli inter miseros mortales et beatos immortales medii esse non possunt, quia ipsi quoque et beati et immortales sunt » Civ. Dei l. IX. c. 15. vide ibi reliqua et cf. S. Th. 3. q. 26. a. 1.

sua secundum carnem naturamque ex eis assumptam. Licet enim una sit persona physica, est tamen propter duas naturas divinam et humanam liberam duplex persona moralis, dum unus et idem secundum alteram naturam adoratur, secundum alteram adoratur; secundum alteram obedientiam, meritum, satisfactionem suscipit, secundum alteram exerceat et offert: atque ita inter se ipsum formaliter ut Deus est, atque inter nos homines conciliandos mediat ipse formaliter ut homo est, tum natura ex nobis hypostatice assumpta tum huius naturae operatione, merito, et satisfactione. Vide s. Aug. Trin. IV. c. 14; Civ. Dei X. c. 20. et confer quae diximus supra p. 93. 94.

II. Finis ad quem Filius Dei factus est homo, mediator naturalis in ordine ontologico inter Deum et homines, erat ipsa reconciliatio hominum cum Deo atque adeo *mediatio moralis*. « Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum (εἰς αὐτόν in se ipsum) pacificans per sanguinem crucis eius, sive quae in terris sive quae in coelis sunt » (terrena cum coelestibus) Col. I. 19. 20. cf. Ephes. I. 10; II. 15-18. « Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi » 2. Cor. V. 19. At nihil opus est singularibus testimoniis, cum haec reconciliatio in Christo et per Christum sit veluti centrum totius revelationis et totius supernaturalis providentiae divinae circa genus lapsus.

Mediatio autem haec, reconciliatio, ac pacificatio fit per satisfactionem et meritum seu, comprehendendo totum in suo fastigio et in sua ultima consummatione, per sanguinem Christi ut pretium redemptionis. « Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum » Rom. III. 25. « Iustificati in sanguine ipsius salverimus ab ira per ipsum » ib. V. 9. etc. Est autem ex praecedentibus clarum, hanc moralem mediationem, si debeat esse ad normam iustitiae, pendere a mediatione naturali ordinis ontologici paulo ante declarata. Nisi enim assumpta esset nostra natura, nisi Christus esset homo nobiscum, ut Patres loqui solent, Deo satisfacere non potuis-

set; nisi hic homo persona esset divina, satisfacere non potuisset secundum aequalitatem et ad normam strictae iustitiae (cf. supra Praenot. n. IV. VI). Hinc est, quod tam in Scriptura quam apud ss. Patres mediatio moralis plenamque coniungitur cum mediatione naturali ontologica tamquam cum suo fundamento, atque illa ex hac inferitur et deducitur: « Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem (ἀντάλυτρον pretium redemptionis) semetipsum pro omnibus » 1. Tim. II. 5. 6. Vide n. I.

Haec mediatio, quatenus formaliter est posita in munere et actu reconciliationis, in se vel tamquam identicas et solo modo considerandi distinctas vel tamquam partes subordinatas comprehendit rationes alias mediationis moralis. Sic in primis novi Testamenti conditi a Deo pro hominibus Christus non solum est nuntius ac minister, sicut Moyses foederis antiqui Deut. V. 5; sed est ipsemet auctor ac institutor suis meritis, illudque proprio sanguine dedicavit et sua morte sancivit, sicut vetus Testamentum typicum et figura Testamenti novi ac veri dedicatum erat sanguine typico praesignante sanguinem Christi. « Et ideo *novi Testamenti mediator est*, ut morte intercedente in redemptionem earum praevocationum quae erant sub priori Testamento (1), remissionem accipiant, qui vocati sunt, ae-

(1) Εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἡμῶν ἐν τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων. Opponitur inefficaciae operis operati in typicis institutionibus V. T. satisfactio Christi efficax, quae refertur ad omnia peccata etiam antecedentia, quod Apostolus iam etiam docuerat Rom. III. 25. Intelligi autem ita debet: Deus in sua misericordia voluit salvare totum genus lapsus et voluntate antecedente ac conditionata remittere hominibus, quamdiu essent in via, omnia peccata; exigebat tamen in sua iustitia plenam satisfactionem et adaequatum meritum, ut propter hanc satisfactionem et propter hoc meritum iterum supernaturaliter se communicaret hominibus per gratias actuales, cooperantibus remitteret peccata, restitueret gratiam adoptionis, et retribuere hereditatem vitae aeternae. Hinc consequenter ad praevisionem lapsus praedestinavit et continuo post lapsus promisit Christum redemptorem, quem tandem actu misit in plenitudine temporis, ad quod scilicet praeparandum secundum consilia suae sapientiae tota antecedens historia ordinata erat. Toto hoc tempore antecedente divina misericordia praerogabat velut anticipato beneficio

ternae hereditatis; ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris » Heb. IX. 15. cf. VIII. 6; XII. 24; Malach. III. 1.

omnibus hominibus possibilitatem salutis per gratias actuales, et cooperantibus conferebat remissionem peccatorum, sanctitatem et salutem intuitu futurae satisfactionis et futuri meriti redemptoris praedestinati, promissi, expectati, cui homines iungebantur fide et spe, seu potius velut membra futuro capiti praeformabantur. Divina interim iustitia nostro modo loquendi praestolabatur satisfactionem plenam pro peccatis, quae divina misericordia aut actu remisit aut voluit sub conditione remittere, et adaequatum meritum respondens omnibus gratiis ulli unquam homini post lapsum concessis, eo ipso quod voluntas remittendi peccata, remissio peccatorum, concessio gratiarum et salutis non erat nisi intuitu satisfactionis et meriti redemptoris futuri. In plenitudine temporis haec solutio seu redemptio (ἀπολυτρωσις) praeverificationum antecedentium actu exhibita est a Christo.

Ex his constat, quomodo acceptatio divina et facta per voluntatem humanam redemptoris oblatio meritorum et satisfactionis se habuerit praec hominibus praecedentium aetatum. Voluntas divina *antecegens* et conditionata ordinavit futuram Christi solutionem ad collationem gratiarum et remissionem omnium peccatorum omnium hominum pro statu viae, voluntas consequens non accepit ad effectum ipsum remissionis omnium peccatorum sed eorum tantum, in quibus condiciones praevidebantur adimplendae. Voluntas humana redemptoris huic divinae voluntati se conformavit; obtulit itaque Christus merita sua pro omnibus gratiis et donis supernaturalibus omnibus hominibus in hac vita et electis pro vita etiam altera collatis; non tamen ea obtulit ad remissionem peccatorum, quae tum iam erant irremissibilia et actu puniebantur in aeterna damnatione; sed nihilominus suis meritis pretium actu persolvens, quod inde a lapsu humani generis divina iustitia exigebat, respiciebat Christus illam quoque voluntatem Dei salvificam antecedentem, quae intuitu suorum meritorum pro stadio viae ad hos etiam homines pertinere.

Cum duobus diversis stadiis, quorum in uno pretium redemptionis nondum erat actu persolutum, in altero iam est re ipsa exhibitum, praecleara cohaeret oeconomia, quod a) ante pretium solutum et ante Testamentum confirmatum morte Christi hereditas aeterna nemini eorum actu conferebatur, qui velut anticipata et sub expectatione solutionis futurae iustificati erant; quod b) ante pretium actu persolutum gratia Dei parcius, nunc autem abundantius cunctis nationibus quibuslibet temporibus Deo bigat eos, qui de quibuscunque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiae Dei fuisse discretos? Quae etsi parcius ante atque occultior fuit, nullis tamen saeculis se negavit, virtute una, quantitate diversa, consilio incommutabili, opere multiformi » De vocat. gent. I. II. c. 5. (lege cetera in toto hoc II. libro).

Huc deinde pertinet mediatio per revelationem veritatis, per promulgationem novae legis; huc missio Spiritus Sancti, quam ut homo suis meritis impetravit, et ipsius permanentia cum Apostolis omnibus diebus usque ad consummationem saeculi; huc institutio Ecclesiae, institutio sacramentorum, ratio capitis Ecclesiae, « ex quo totum corpus compactum et connexum..... augmentum corporis facit » (Eph. IV. 16. cf. supra th. XLI. n. IV.); ex quibus omnibus fit, ut ipse sit fundamentum, et petra angularis in qua aedificamur, ipse via per quam ambulandum, ipse ostium per quod intrandum, is qui de se testatur: « nemo venit ad Patrem nisi per me » Io. XIV. 6. Huc denique pertinent maxime munus et actus sacerdotii, de quibus inferius seorsum agemus.

THESIS XLVII.

De satisfactione Christi pro nobis praestita secundum rigorem iustitiae.

« Christus mediator vadem se constituit coram Deo offenso pro hominibus peccatoribus, et ipse vice nostri vere Deo satisfacit pro nostris peccatis, quae satisfactio praestita censeri debet plena secundum rigorem iustitiae. »

Non solum Sociniani omnino inficiabantur Christum pro humano genere satisfactionem aliquam Deo praestitisse, finemque et effectum vitae, passionis, mortis Iesu Christi reducebant mere ad exemplum virtutis ac fortitudinis nobis exhibitum, de qua haeresi inferius adhuc dicemus; sed etiam recentiores aliqui negabant, dolores, passionem, effusionem sanguinis, mortem Christi redemptoris habere rationem satisfactionis pro peccatis nostris, affirmantes redemptionem unice revocari ad obedientiam Christi, quae velut per aequilibrium exaequaverit inobedientiam generis humani. Porro inter catholicos theologos sunt alii, qui concedentes utique veram satisfactionem infiniti valoris pro nobis praestitam a Christo effuso sanguine ac morte sua, opinantur nihilominus vel universim strictam seu (ut aiunt) *rigorosam* iustitiam in merito et satis-

factione coram Deo nunquam posse habere locum, vel nominatim in satisfactione Christi aliquas condiciones deesse, quae requirantur ad constituendam satisfactionem secundum strictam iustitiam. Primum igitur exponemus catholicam doctrinam contra prius illud commentum, quamvis vicaria satisfactio per passionem ac mortem distinctius declaranda erit, ubi de Christi sacerdotio et sacrificio in cruce acturi sumus. Deinde explicabimus sententiam, quae nobis vera videtur de *rigore iustitiae* in satisfactione praestita a Iesu Christo Deo-homine mediatore inter Deum et homines.

I. Christus mediator non suscepit nec potuit suscipere in se ipsa formaliter peccata nostra, nec ergo Christus homo *punitus est*, siquidem nomen *poenae* sensu formali et proprio sumitur ad significandum malum inflictum ipsi reo in vindictam culpae ab ipso contractae. Sed Christus ut caput obligationem in se libere suscepit laboribus et doloribus usque ad mortem crucis satisfaciendi pro culpis et poenis debitis membrorum suorum, quam voluntatem Deus offensus ratam habuit. Ita Christus vadem se constituit ac vicem subiit generis humani rei coram Deo, per obsequium infinite meritum in morte crucis consummatum pro genere lapsio satisfaciens Deo, quae satisfactio propter infinitam dignitatem personae satisfaciens (Praenot. n. IV) aequivalens erat superabundanter tum iniuriae illatae tum poenis debitis. Si igitur nomine poenae significetur laboriosa satisfactio pro delictis hominum, quorum caput, fideiussor, et redemptor erat constitutus; Christus sane pro nobis et vice nostra poenas sustinuit.

Hoc enim sensu Deus peccata omnia, quae nunquam ab homine commissa aut committenda erant, posuit in eo Is. LIII. 6, et ipse dolores nostros in se tulit et a nobis abstulit ib. 4. coll. Matth. VIII. 17. (1). « Nos putavimus eum percussum a Deo (punitum pro peccatis); ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras... disciplina pacis nostrae super eum, et livore eius sanati sumus » Is. LIII. 4. 5.

(1) Vide de hoc loco Isaiae et interpretatione Evangelistae s. Matthaei cl. P. Patrizi De interpret. SS. l. I. c. 3. n. 34.

« Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum » Gal. III. 13, libere scilicet in se suscipiens, quae hominibus ex lege debebantur in poenam, quando suis peccatis facti sunt maledictum (cf. Deut. XXI. 23). « Eum qui non noverat peccatum, pro nobis (Deus) peccatum (1) fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso » 2. Cor. V. 21. Deus « Filium suum mittens in similitudinem (εν ὁμοιωματι) carnis peccati (est verus homo, per generationem ex genere humano, adeoque quoad substantiam et originem vera eius est caro seu natura humana, non tamen *caro peccati sed similitudo carnis peccati*) et de peccato (victimam pro peccato, ad delendum peccatum περι ἀμαρτίας, vide Heb. X. 6. 8.), damnavit peccatum in carne (Christi) » Rom. VIII. 3. « Delens quod adversus nos erat chirographum decreti (2), quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio affigens illud cruci » Col. II. 14.

Intelligitur ex his, non minus absurdam quam impiam esse incredulorum calumniam, secundum notiones christianas de redemptione generis humani innocentem pro reis contra iustitiam a Deo punitum credi oportere. Redemptio per passionem et mortem Christi eo revocatur, quod Deus pro sua infinita misericordia voluit remittere peccata, pro sua tamen iustitia voluit plenam pro culpa et poenis debitis satisfactionem praestandam ab uno homine tamquam capite et representante pro omnibus; pro sua ergo infinita

(1) Victima pro peccato in V. T. dicitur peccatum חַטָּאת Exod. XXIX. 14; Lev. IV. 3; Num. VII. 16; XV. 25; etc. חַטָּאת Ps. XL. (39) 7. צִדְקָה Lev. V. 6; 1 Reg. IV. 3; Is. LIII. 10. etc. velut in concreto representans peccatum puniendum; ita igitur Christus factus est victima in satisfactionem pro peccato ad peccatum abolendum.

(2) Textus graecus difficilior ἐξαλείψας τὸ κατ' ἡμῶν χιρογραφὸν τοῦ δόγματι. Occurrit δόγμα in significatione legis statutis poenam capitis vel simpliciter pro sententia mortis in graeca versione libri Danielis saepius e. g. « et egressa sententia (κατὰ τὸ δόγμα ἐβλήθη) sapientes interfiebantur » Dan. II. 13. cf. Dan. III. 10. 29; IV. 3; VI. 8. 9. 10. Ita et verbum δόγματιζω: « si tibi placet (ait Aman regi Assnero) *deberne ut pereat* » (δόγματιζατο ἰππολίστου αὐτοῦ) Esth. III. 9. Apud Paulum ergo sensus est: delens chirographum, quod erat suis sententiis damnationis contra nos. Dativus τοῦ δόγματι proxime nectendus est cum verbis κατ' ἡμῶν.

misericordia, iustitia et sapientia Deus Verbum ipse factus est homo et unus ex humano genere. Hic Deus-homo Christus Iesus constitutus in ordine supernaturali reparando secundus Adam quatenus homo est, nomine ac vice totius generis lapsi Deo infinitum honorem exhibuit et infiniti valoris satisfactionem ac meritum, quod consummavit libere se vitamque suam offerendo Deo.

a) Itaque non Deus Christo homini mortem intulit in poenam, sed inspiravit ei voluntatem se ipsum offerendi, hancque oblationem voluntariam Christi hominis ratam habuit et acceptavit in satisfactionem; scelus iniquorum iudicium et tortorum permisit. S. Th. 3. q. 47. a. 3.

a) Nec Christi oblatio in eo erat, quod ipse directe sibi aut passionem aut mortem intulerit; sed supposita iniqua et impia actione inimicorum suorum passionem et mortem voluntarie suscepit et Patri obtulit, nec impedire voluit executionem consilii inimicorum nec effectum connaturalem tormentorum, qui effectus erat passio sensibilis ac mors, permisitque suam naturam humanam secundum connaturalem exigentiam passioni et morti. Cf. supra p. 430. sqq. «Quia ergo anima Christi non repulit a proprio corpore nocentium illatum, sed voluit quod natura corporalis illi nocentium succumberet, dicitur suam animam posuisse vel voluntarie mortuus esse » S. Th. 3. q. 47. a. 1. cf. s. Augustin. qq. in Indic. q. 49. n. 3.

c) Non in passione et morte Christi materialiter spectata sed in voluntaria oblatione erat formalis ratio meriti et satisfactionis; quamvis etiam res ipsa oblata infiniti esset valoris (Praenot. n. IV.). «Passio in quantum huiusmodi, non est meritoria, quia habet principium ab exteriori; sed secundum quod eam aliquis voluntarie sustinet, sic habet principium ab interiori, et hoc modo est meritoria » S. Th. 3. q. 48. a. 1. ad 1. cf. supra p. 488.

II. Quaeritur, utrum in satisfactione et merito Christi servata sit perfecta iustitia et, ut loqui solent, *iustitia rigorosa*. Nam seposita satisfactione solum congrua (indiscriminatum hic loquimur de satisfactione et merito, est enim eadem ratio), satisfactio *condigna* ita esse potest, ut non tamen omnes tituli ad perfectam iustitiam requisiti

interveniant. Ipsa igitur satisfactio *condigna* distinguitur in eam quae est simpliciter condigna, non tamen est secundum rigorem iustitiae, et in eam quae est secundum perfectam et *rigorosam* iustitiam.

De *condigno* simpliciter et non ex rigore iustitiae est satisfactio et meritum, cum in eius acceptatione intercedit (salva proportione) aliqua liberalitas. Postulatur quidem ad meritum et satisfactionem *de condigno* semper, ut sit proportio et aequalitas moralis inter valorem operis exhibiti et inter mercedem seu compensationem reatus, ad quam opus acceptatur; sed quia in mercede et compensatione possunt esse salva proportione et morali aequalitate gradus diversi, rigori iustitiae satisfit, si opus acceptetur ad gradum infimum; si vero acceptetur ad gradum superiorem, licet adhuc salva proportione, erit opus quidem *condignum*, plus tamen ei retribuitur quam *rigor* iustitiae exigat. Pariter si opus ipsum fundatur totum in gratuito dono quod ab illo, prae quo aliquis meretur et satisficit, donatum sit, idque in hunc finem, ut alter per illud mereatur et satisficiat; nimirum si opus (loquendo de satisfactione et merito coram Deo) fundatur in gratia gratuita et opus ipsum est gratia merenti, liberalitas intervenit maxima, ut opus factum ex gratia et per gratiam possit quidem esse in se *condignum* propter internam excellentiam ac proportionem, multum tamen desit ad rationem *merae* et *rigorosae* iustitiae inter merentem et remunerantem. Ex duplici hoc titulo potissimum opera nostra licet *condigna*, nec merentur nec pro poena temporali satisfaciunt ex *rigore* iustitiae (satisfactionem enim pro culpa neque *condignam* exhibere possumus cf. Praenot. n. IV.). Haec obiter ad intelligendam distinctionem inter satisfactionem *condignam simpliciter* et *condignam ex rigore iustitiae*.

1° Ex his iam oritur quaestio, utrum inter Deum et hominem merentem sive creaturam rationalem universim possit intercedere titulus iustitiae; non pauci enim theologi id negant, quamvis controversia magis de verbis quam de re ipsa esse videatur. Consequenter theologi iidem et ex

eadem ratione negant, titulum iustitiae intercessisse inter Deum et Christum redemptorem. Hinc patet necessitas primo loco solvendi hanc quaestionem praeviam; nisi enim prius constet, in se non repugnare titulum *iustitiae* versus Deum, non potest esse sermo de *rigore iustitiae* in quavis satisfactione Deo praestita, etiam satisfactione Christi non excepta. Rationem cur titulus iustitiae in relatione ad Deum repugnet, adferunt fere hanc duplicem. a) Titulus iustitiae induceret obligationem et debitum in Deo erga creaturam ac ius creaturae erga Deum, haec autem debiti et iuris relatio sine imperfectione in Deo intelligi non potest. Tum b) inter dominum et servum, inter patrem ac filium quamdiu est sub potestate paterna, non potest esse titulus iustitiae, quia quidquid iuris est, pertinet ad dominum et ad patrem; non autem ius potest esse servi erga dominum, filii erga patrem, proptereaque pater ac filius, et alio modo dominus ac servus unam constituunt personam iuris; iustitia vero non potest esse nisi inter diversas personas iuris. Quae quidem, inquit, multo magis obtinent, si sermo sit de Deo supremo omnium Domino et de creatura serva.

At prima illa ratio seu potius difficultas speciosior originem suam debet ambiguitati nominum. Obligatio et debitum potest intelligi dupliciter, vel quod quis legi sibi superiori subsit, vel quod insita et essentialis perfectio aliquam actionem exigit. Deus non potest subesse legi superiori, sed est ex sua essentia ipsa rectitudo et omnis rectitudinis fons ac norma; unde potest ab ipsa essentiali suae rectitudinis perfectione exigi aliqua actio etiam ad extra non quidem absolute sed sub aliqua hypothesi. Ita Deus non necessario creat, sed in hypothesi voluntatis aliquid creandi ipsa Dei perfectio exigit, ut omnia creet ad suam gloriam manifestandam; non necessario aliquid revelat, sed in hypothesi revelationis interna perfectio quatenus Deus est infinita veracitas, exigit ut non nisi vera loquatur. Pari modo si aliquid promittit suae creaturae, essentialis perfectio quatenus Deus est infinita fidelitas, exigit, ut promissa creaturae praestet. Si vero creaturae

per operationem meritoriam dignae remuneratione hanc remunerationem respondentem meritis promittat atque eo ipso opus acceptet ad merendum in actu secundo,posito opere meritorio exigit intima Dei perfectio, non solum quatenus est fidelitas, sed quatenus est *iustitia* servans aequalitatem inter meritum et remunerationem, ut respondens praemium tribuat; tamque repugnat, ut posita illa hypothesi (posito inquam merito una cum Dei promissione et acceptatione ad merendum in actu secundo) Deus praemium non retribuatur, quam repugnat, ut Deus non sit ipsa rectitudo et ipsa iustitia essentialis. Non ergo creatura inducit obligationem in Deo, sed ponit bonum opus, quod sub hypothesi divinae acceptationis est obiectum necessarium remunerationis ideo, quia Deus est ipsa rectitudo et iustitia et seipsum negare non potest. Hoc sensu intelligitur, quod Deus *debet sibi* non autem creaturae, ut merita remuneretur. « Quia actio nostra non habet rationem meriti (in actu secundo) nisi ex praesuppositione divinae ordinationis, non sequitur quod Deus efficiatur simpliciter debitor nobis sed sibi ipsi, in quantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur » S. Th. 1. 2. q. 114. a. 1. ad 3. Idem explicat s. Thomas ex intima ratione perfectionis divinae. « Impossibile est Deum velle, nisi quod ratio suae sapientiae habet, quae quidem est sicut *lex iustitiae*, secundum quam eius *voluntas recta et iusta* est. Unde quod secundum voluntatem facit, iuste facit (quia necessario praeclucet ratio sapientiae sicut lex iustitiae); sicut et nos quod secundum legem facimus, iuste facimus; sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibi ipsi est lex » 1. q. 21. a. 1. ad 2.

Ex his clarum fit, quomodo creaturae *ius* ad remunerationem competat relate ad Deum. Ius ad remunerationem generatim nihil est aliud quam ipsum meritum seu ipsa dignitas ad remunerationem, quatenus nefas est eius consecutionem (manente merito) impedire. Iam potest aliquis obligari ad non impediendam seu non negandam remunerationem ex lege superiori, et hoc modo solum relate ad personas creatas possumus habere ius. Deus autem ex sua

essentia perfectione, quatenus est absoluta iustitia, non potest negare praemium respondens merito (manente merito), et hoc modo creatura potest habere *ius* ad remunerationem, cui in Deo non obligatio ex lege superiori sed exigentia internae suae infinitae iustitiae respondet.

Quod pertinet ad rationem alteram, quae adfertur, non est verum secundum legem naturalem et secundum notionem christianas, servum prae domino, filium prae patre nulla habere iura; id tantum valere potest quoad bona externa et accidentalia. Ad rem vero praesentem quod spectat, quamvis creatura rationalis tota pendeat a Deo, et omnia habeat a Deo in ordine tam naturali quam supernaturali, est tamen (nisi in pantheismum deflectamus) persona ac natura a Deo distincta et diversa, quae libertate gaudet physica et secundum hanc habet dominium suorum actuum. Hoc autem satis est, ut quemadmodum actibus malis vere meretur iustam poenam, etiam actibus bonis (si ceterae conditiones adsint, et nominatim supernaturalis gratia, ubi agitur de praemio supernaturali) vere se dignam reddere possit mercede coram Deo iusto ita, ut merito condigno respondeat praemium secundum proportionem aequalitatis atque adeo secundum iustitiam.

Nihil ergo impedit, quominus inter Deum remunerantem et creaturam merentem vere intercedat iustitia, dummodo imperfectiones secludantur, quae in obligatione ac debito remuneratoris finiti et creati interveniunt non ex ipsa notione essentiali iustitiae per se, sed ex imperfectione subiecti quod ex iustitia obligatur. Cf. Suarez de Incarn. disp. IV. sect. 5.

2°. Hoc supposito supersunt tamen difficultates speciales, quomodo Christus pro nobis satisfacere et mereri potuerit vel simpliciter secundum *iustitiam*, vel secundum strictam et *rigorosam* iustitiam. Conditionem necessariam *libertatis* in actibus bonis non deesse superius demonstratum est (th. XLIV.); dicendum nunc de conditionibus reliquis.

Prima conditio videtur esse non solum satisfactionis et meriti secundum rigorem iustitiae sed satisfactionis et meriti *universim*, ut persona cui exhibetur satisfactio et me-

ritum, sit distincta a persona satisfaciente et merente. Iam vero Christus Deo, ut unus et trinus est, Patri, Filio et Spiritui Sancto, ac proinde sibi ipsi Deo uni et vero satisfecisse dicendus esset, quod principio enuntiatio videtur repugnare. Adduntur deinde conditiones, quae videntur necessariae ad satisfactionem *ex rigore iustitiae*. Huiusmodi conditiones (supposita condignitate operis) numerantur tres, ut satisfactio praestetur ex bonis *propriis*; ut praestetur ex iis, quae non iam aliunde et alio nomine sint debita; ut qui satisfacit, satisfaciatur pro se ipso non pro alienis. Quae quidem conditiones omnes, quatenus necessariae sint ad satisfactionem et meritum *ex rigore iustitiae*, et quatenus in satisfactione et merito Christi reperiantur, explicatione indigent.

a) Quod dictum est de distinctione personarum velut conditione necessaria ad meritum et satisfactionem *generatim*, ita declaratur. Principium quo persona est subiectum iuris, est rationalis natura, ac proinde in Deo absoluta essentia et perfectio una communis tribus personis; principium pariter quo satisfactio pro honore laeso exhibetur est natura rationalis libera; neque enim aliter quam actibus liberis haec satisfactio exhiberi potest. Hinc requiritur, ut persona satisfaciens habeat naturam rationalem liberam distinctam a natura, cuius gratia et propter cuius honorem laesum satisfactio exhibenda est; est enim manifesto absurdum ut natura, cuius ius ad honorem violatum est, sibi ipsi exhibeat *obsequium* ad compensationem honoris. Praeterea si de Deo nominatim loquamur, sicut iniuria consistit in negatione agnitionis excellentiae infinitae per creaturas rationales seu in laesione honoris *externi*, ita satisfactio pro iniuria solum fieri potest exhibendo aequivalentem honorem *externum*, h. e. per aequivalentem et compensantem agnitionem excellentiae a creata natura rationali exhibitam (Praenot. n. III.). Uno verbo dici potest: inter eum cui satisfactio exhibetur, et inter satisfaciendum sub formali ratione satisfaciendum debet esse distinctio *secundum naturam*, quia necessario alia est natura cuius excellentia postulat satisfactionem, et alia cuius opere et obsequio exhibetur satisfactio.

Hinc distinctio *physicae personae* ad satisfactionem nec sufficit nec requiritur; requiritur autem et sufficit *distinctio personae moralis fundata in diversitate naturae*. Distinctio autem personae physicae non sufficit, nisi simul sit distinctio naturae; ratio est, quia distinctarum personarum, si natura sit una, unum est dominium, unum ius, una actio, unus honor. Unde abstractione facta ab infinita perfectione naturae divinae, cui meritum opere acquisitum, obsequium, et satisfactio activa repugnat; ex sola etiam unitate naturae repugnaret, ut una divina persona alteri secundum hanc unam et communem naturam exhiberet satisfactionem. Ceterum haec distinctio personae physicae seu hypostaseos inter satisficientem et eum cui praestatur satisfactio, in re praesenti certe locum non habet. Nam omnis satisfactio sicut omnis iniuria in Deum refertur necessario ad Deum unum et trinum, nec minus Christus sibi ut uni Deo vero satisfacit quam Patri et Spiritui Sancto, qui est idem unus Deus (1). Quod vero ad indicandam personarum SS. Trinitatis distinctionem huiusque distinctionis rationem, quia Filius a Patre habet originem, Christus homo solet satisfactionem distincte ad Patrem referre, id fit *per appropriationem* (de qua in Tract. de Trin. th. XIII). Errant igitur sine dubio illi theologi, qui eatenus defendunt veram rationem satisfactionis Christi, quatenus Filius persona distincta satisfacit Patri a se realiter distincto (apud Suarez disp. IV. sect. 5. ad 1^m. difficult.).

Dixi altero loco, distinctionem personae physicae non requiri. Eatenus solum requiritur distinctio hypostaseon, quatenus requiritur distinctio dominiorum et iurium fundata in distinctione naturae. Ergo quia Christus una hypostasis habet duplicem naturam distinctam ac diversam ac proinde duplicem voluntatem, duplicem actionem, duplicem libertatem, et duplex dominium actuum secundum du-

(1) « Quid est mediatorem esse inter Deum et homines? Non inter Patrem et homines, sed inter Deum et homines (ex 1. Tim. II. 5). Quid est Deus? Pater et Filius et Spiritus Sanctus.... Inter illam Trinitatem et hominum infirmitatem et iniquitatem mediator factus est homo » S. Aug. in Ps. 29. enarrat. II. n. 1.

plicem naturam; haec distinctio sufficit, ut hypostasis quatenus homo est, et functionibus suae naturae humanae satisfaciatur Deo, ac proinde sibi ipsi spectatae secundum divinam naturam et secundum ius et excellentiam suae divinae naturae.

Denique persona quatenus in sua natura et libera voluntate est subiectum iuris et habet dominium suorum actuum, potest dici persona moralis, et ideo in una hypostasi et in una persona physica, quae habet naturas duas et duas voluntates liberas distinctas, potest et solet quandoque a PP. distingui duplex *persona moralis*, quatenus satisfactionem suscipit ut Deus, et quatenus satisfactionem exhibet ut homo (cf. supra p. 195. 200. sq.). Ordine prorsus inverso Nestoriani asserebant duas hypostases et unam personam moralem (supra p. 196. 197).

b) Superest, ut de tribus conditionibus, quae feruntur necessariae ad satisfactionem secundum *rigorem iustitiae*, paucis dicamus. Quando imprimis dicitur, satisfactionem debere fieri *ex propriis* et non ex bonis creditoris, seponi hic debet compensatio damni de qua nulla est quaestio, et considerari sola compensatio honoris, quae fit liberis actibus. Requiritur ergo sine dubio non modo ad *rigorem iustitiae* sed etiam ad satisfactionem simpliciter, ut actus sint proprii personae satisficientis et sub eius libero dominio secundum eam naturam, secundum quam satisfacit, h. e. si de Christo agitur, ut sint actus liberi libertate humana, quam conditionem actibus Christi meritoris et satisfactoris non deesse, superius demonstratum est.

Porro ad *rigorem iustitiae* concedimus praeterea requiri, ut virtus ac facultas satisfaciendi et merendi non sit gratia facta personae satisfaciendi ab eo ipso, cui satisfactio debetur, saltem non ita, ut gratia et liberalitas indebita interveniat in ipso actu satisfaciendi. Haec indebita gratia quia locum habet in omni nostro opere bono, efficit ut nostrum meritum quamvis condignum et nostra satisfactio nunquam sit ad *rigorem iustitiae*, quod supra declaravimus. At persona satisfaciens et merens Christus est persona divina, cui est propria natura humana et sunt proprii ac-

etus meritorii per hanc naturam editi. Qui igitur meretur (principium *quod*) non est natura humana per se subsistens, sed est ipsum Verbum; quamvis non divinae sed humanae suae naturae functionibus mereatur (ut per principium *quo*). Verbo autem per unionem naturae humanae et per omnia dona huius naturae, per quam potest satisfacere et mereri, nulla gratia facta est, sed ea facta est maxima naturae illi singulari exaltatae, per quam Verbum meretur, et naturae humanae universae seu nobis, pro quibus meretur.

Ex conditione altera, qua postulat, ut opus ex *rigore* iustitiae satisfaciens et merens non sit *alio titulo debitum*, solet excitari difficultas, quod omnia bona opera Christi hominis Deo debita erant ex multis rationibus, puta absolutae dependentiae, obedientiae, gratitudinis, debiti amoris etc. At imprimis etiam in operibus finiti valoris falsum est, hisce titulis debiti diminui rationem meriti seu dignitatis ad remunerationem. Laborat ergo haec obiectio falso supposito; sed praescindendo ab hac ratione et seposita quaestione de operibus valoris finiti, certe si servetur proportio cum valore operis, potest unum numero opus satisfacere multis titulis debiti ita, ut eodem actu satisfiat debito amoris, obedientiae, gratitudinis, satisfactionis pro culpa et poena. Iam vero in singulis Christi operibus valor erat *infinitus*, hocque ipso aequivalebat omnibus diversis illis titulis; non ergo propter illos multiplicatos perfecta aequalitas et superabundantia ad compensandum honorem laesum et ad omnes gratias humano generi promerendas diminuta est. Si vero dicitur, potuisse Deum omnia illa opera et obsequia ratione suae infinitae excellentiae et supremi dominii exigere per se, quin eis mercedem retribuere et propter ea culpam ac poenam hominibus condonare vellet, adeoque in hac retributione mercedis non *rigorem* iustitiae, sed liberalitatem intervenire; revocanda sunt in memoriam principia de merito in actu primo ac per se et de merito in actu secundo ac supposita acceptatione. In actu primo adaequate et superabundanter respondet valor infinitus operum Christi compensationi iniuriae et mercedi retribuendae; quod autem ad merendum in actu secundo

requiritur ordinatio et acceptatio operis ad remunerationem, id non minuit rigorem iustitiae, sed est ex ipsa natura meriti et satisfactionis quae praestetur pro altero, ut ex pactis etiam humanis emptionis, compensationis hisque similibus declarari potest. Gratia autem ac liberalitas in ordinatione et acceptatione meritorum Christi solum est erga edemptos; erga redemptorem vero, quatenus vadem se sistit pro peccatis generis humani, servatur tota severitas iustitiae.

Postremo tertia conditio, ut satisfactio non fiat *pro alienis*, non absolute requiritur ad rigorem iustitiae nisi eatenus, quod is qui se substituit aliis ad satisfaciendum, hac substitutione et ordinatione acceptata fit iuridice et moraliter aliquid unum cum iis, pro quibus satisfacit, et quos coram creditore repraesentat. Ceterum Christus redemptor arctiori etiam et naturali vinculo nos redemptos habet non ut alienos sed ut suos; « sumus enim membra corporis eius, de carne eius et de ossibus eius » Eph. V. 30. Nimirum quod Christus per assumptam naturam ex semine Adam et ex genere nostro factus est repraesentans vades et caput iuridicum totius generis, hoc ipso satisfactionem exhibuit non pro alienis sed *pro suis*, qui cum ipso ad moralem unitatem reducuntur, et quorum causam ipse ut princeps et caput repraesentat et in se suscipit. Huc pertinent omnia quae ex Scriptura et Patribus adduximus th. XIV. n. III. « Crucifixi itaque cum eo fuimus, inquit Cyrillus Alex., quo tempore caro eius crucifixa est, quae *universam quodammodo in se naturam continebat*, sicut etiam in Adam quando maledictionem ipse incurrit, natura universa maledictionis morbum contraxit » Cyrill. Alex. in Rom. VI. 6. (Mai Nova Bibl. PP. T. III. p. 13 et ib. Part. II. p. 11.) Confer apud Augustinum (de Doctrin. Christ. I. III. c. 31.) regulam primam Tichonii. Vide S. Th. 3. q. 19. a. 4; q. 48. a. 1.

Genus itaque humanum ipsum, si in eo Christus redemptor ut caput iuridicum comprehensus intelligitur, potest dici, non tamen *singula generis membra* utpote contrastincta a Christo capite dici possunt, Deo adaequata iustitia satisfacisse, quamvis *pro singulis* oblata sit satisfactio adaequata.